

BRIGADAS INTERNACIONALES DE PAZ
PROYECTO GUATEMALA

Xteeb'al xna'aj li tuqtuukil usilal

Boletín popular No. 14
Versión Q'eqchi', 2024

K'iraak chijunqalil ut sa' komonil re xkolb'aleb' li ixq aj kolol ix.

Sa' li xokb'il esil tasal hu a'in najultikamank li k'iraak jo' jun b'e wan xmetz'ew chi tustu ru , na'elk sa' li na'leb' xsutamil li ixq aj ral ch'och', li naxk'e xmetz'ew li tib'elej, li eek'ahom, sa' musiq'ejil, sa' li xyaalalil wanjik sa' xsutamileb' qana' aj kolol yu'am sa' li k'ilpaay wank sa' li xsutamil juxaaqalil-ruuchich'och'

Chi qak'e xloq'al li yalokq'e ut maak'a yalok q'e ninq ut kok', xb'aanaq chixjunil tixtuqub' xb'eehil xwanjikeb' li nake'numtaak , chi ink'a' tqakub'si xmetz'ew xwankilal li resilal li yu'am jo' ixq, xb'aanaq na ok se' ajl. Chi qakol li qamusiq'ejil wank. Ink'a' chi qakanab' xye'chinkil li qasaqenk, ink'a' chi qakanab' xpatz'b'al li xchaq'rab'il li qa sutam. Jo'kan wakliiqo ex wech ixqilal. Xb'aanaq li yeehom b'aanuhom a'an tz'aqal chaab'il li toruuq xb'anunkil sa' ixqilal.

Chalen sa' li junlaju xwaq o'q'ob' li molan PBI re watemaal naxb'aanu li sumtawok ib' reeheb' li ixqeb' aj kolol k'ulub' sa' jalanjalanq sutam li k'eeb'il xb'aan Qana' Lorena Kab'nal.

Sa' li chihab' waqxaqlaju xwaq o'q'ob' Qana' Lorena rochb'eeneb' xkomon aj k'anjel re li molam TZK'AT k'aamamb'il najter nawom re b'anok re ixq sa' k'aleb'aal sa' xsutam li ch'och'el ixim IXIMULEW, b'arwi' nawan li sumtawok ib' re b'anok. Sa' k'anjel a'in xe' tz'aqonk jun oq'ob' chi qana' aj kolol rix yu'am sa' chixjunil li teepal li qa nimla tenamit.

Sa' tasb'il hu a'in qochb'eeneb' li qana' b'anonel TZK'AT K'aamamb'il nawom qab'eeniiq xsa' junaq li k'anjel nake' xb'aanu rik'ineb' li Qana' aj kolol sutam junxaqalil -ch'och'

Eliseth Us Tum, Maay K'ich'e', a'an jun qakomon oq'aj sutq'iik ab'an junelik nakoo rochb'eeni sa' li qab'e.

Laa'in xMaart

Lin K'a'b'a' Ixina. Laa'o li Qana' aj B'anonel naab'alo, laa'o aj xokol k'uula'al, b'anonel rik'in pim, aj xokol muhel, aj ajlanel kutan.

Laa'in xLoreen

Naqak'e li qak'ulb'al chiqu chiqib'il qib', naqayoxi li xmetz'eweb', li xrahomb' ut li xwanjikeb' sa' qayanq li qamama' qixa'an,

Li xb'een yokb' sa' xb'eehil li b'anok, li xb'eenb'en a'an xramb'al li mausilal cho'q reheb' laj kolol yu'am a'an sa' musiq'ejil.

Chiwang junelik li qa kanteel, jalanq jalanq xb'onol, pim nab'anok, k'aj pom, li ajleb'aal kutan, li xb'oqb'aleb' sa' musiq'ej li qaxe' qatoon rik'ineb' li xyehom ut xb'aanuhomb'...

Anajwan a'an xkutankil li Hix, xkutankil xmetz'ew li ixq.

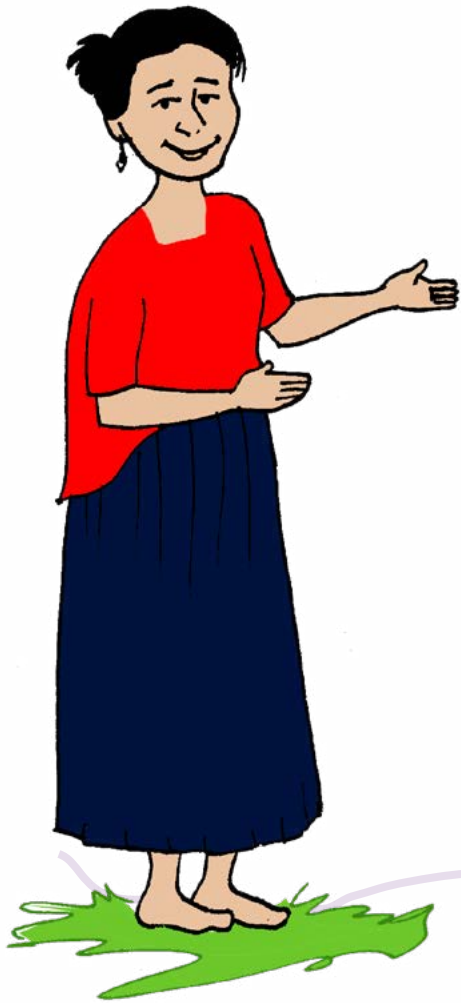
Eb' li narter Qana' aj b'anonel na ke'xk'e qa metz'ew sa' musiq'ejil, sa' qeek'ahom, sa' qa juxaqalil ut sa' li xb'ehil qawanjik A metz'ew a'in naqaj cho'q re xkolb'al li sutam junxaqalil chiruheb' li ch'a'ajkilal sa' xk'a'b'a' li numtaak ut li wankilal .

Ut re xkolb'al li qa loq'laj ch'och' ut li qa k'aleb'aal rik'ineb' li majelal ut li jot'ok nake'xb'aanu li xning'al b'ihom.

Li k'irtesink nakooxtenq'a xq'axb'al ru li raahil ch'oolej, li xiwak, li k'a'uxlak ut, li yajel li naxch'iich'i'i li qajunxaqalil. Chixjunileb' li xiwxiwilal li xb'ehil qa k'anjel,

Chixjunil li wank xyu'am, chixjunil li junxaqalilej a'an xcha'al li **k'aamanb'il yu'am**, chapb'il rik'in xmetz'ew li loq'laj ruuchich'och'. Wan jun li sumwank re sumwotzok rik'ineb' xcha'al li k'iilawanjik yu'am.

Ab'an li k'aamanb'il yu'am xcho'qe sa' xk'a'b'a' xmuxb'al li qaloq'al laa'o li ixq ut li loq'lajch'och'.

Li ch'och' yook xyu'aminkil li tz'eqtaanaak xb'aaneb' li nake'numtak, jalanqjalanq rilob'aal li muxuk ut numtaak xb'aaneb' li ab'l aj tenamit, li ninqi k'ayib'aal, li risinkil xkik'el li loq'lajch'och', li xe' li kaxlanxam, li awinj k'amb'il chaq xb'aaneb' laj k'imal winq, chixjunil a'in na xsach xmetz'ew li loq'laj ch'och'.

Li naqayu'ami laa'o li ixq a'an li muxb'al li qa junxaqalil, li muxuk, li nimajib', li nake'numtaak sa' qab'een oksinb'ileb' chaq, jo'kan ajwi' li ch'och' namuxe'k li xsutamil; kama'an naqeeek'a laa'o laj mayab'.

Laa'o li ixq aj ralch'och', naqakol li sutam junxaqalil ut ch'och' li junajeb' ru sa' li k'aamanb'il yu'am.

Naqatikib' xb'aanunkil rik'in li musiq'ak chi eek'anb'il re roksinkil li iq' sa' li qajunxaqalil ut xsihaskil xmetz'ew li musiq'ejil wank ut re xk'irtesinkil li qajunxaqalil.

Naqaxaqab' li qoq, rik'in li qa tz'e uqm' naqasik' li qa ch'up, ut naqataqsi li qanim uq'm sa' li choxa ut naqa jiq' li qamusi'q'. Naqahiltasi li iq' sa' li qasa' ut naqisi sa' li qe. Ut naqa chirchiri li quq'm chi ru ch'och'.

Nake'qak'e xb'oqb'aleb' li ko'k'al ut li saaj chi tz'aqonk naqaj xtzolb'al li xna'le'b'eb' ut xnawomeb' li qana'eb' ut li qixa'neb'.

Li k'irtesink a'an jun b'aanuhom rik'in xmetz'ew li loq'laj ch'och', xb'aanaq naqachapqib' rik'ineb' xmetz'ew ut li xtuslal wanjik li wankeb' chiqasutam sa' li honal wanko wi', tento taqaka'uxla ut taaqajuk' li tusulal wank li moko re li tenamit, chi moko reheb' li ixq.

Li k'iraak nab'aanumank chi eek'anb'il, xtabw'al b'ar naxk'erib' li rahilal, ink'a' xmuqb'al tento xk'eeb'al chi nawe'k. Reek'ankil li k'iraak a'an xk'amb'al ut xnawb'al li nareek'a li xjunxaqalileb' li ixq. Ab'an tento rajsinkil li najter na'leb' ut nawom jo' ixq.

Ixqeb' aj kolol ix sa' k'aleb'aal b'arwi' nake' kolok sutam nake' reek'a naab'al li majelal, sa' eb' li xjunxaqalil, sa' musiq'ejil ut sa' li sutam, sa' xk'a'b'a' li xiwxiwilal wank, li xib'eeek ut li xik'ile'k sa' xk'a'b'a'eb' laj awinel awinj chalenaq sa' ab' aj tenamit, eb' laj k'ehol xe' kaxlanxam, eb' li nake' isink xmetz'ew li loq'lajch'och', xninqaleb' b'ihom, eb' laj ch'ikol ch'a'ajkilal rik'ineb' li ixq ut kok' ixqa'al.

¿B'ar wankeb' li nake'ch'a'ajkink?, ¿B'ar wankeb' li rahilal?, ¿B'ar wankeb' li nake'k'ehok k'a'uxl?

Li nimaj ib', tusulal xwanjikeb' li nake'numtaak, xmajewankil laj ralch'och', li muxuk loq'al, li muxuk yu'am, li tz'eqtaanank ib', li majewank, li xib'esink, li taaqinb'ileb' xb'aaneb' laj rahob'tesinel, li qakomon winq sachenaqeb', li ye'chinb'ileb' xkamsinkil, li sachok loq'al, li wankeb' xchapb'al, winq ut ixq wankeb' sa' tz'alam, jitom chirixeb' li ixq aj kolol ix, li nake' ye'chiik xrahob'tesinkil sa' xk'ab'a' rochb'eeninkileb' li ixq rahob'tesinb'ileb'.

¿Chanru naqeeek'a rik'ineb' li ye'chinb'il rahob'tesiik li naqayu'ami?,
¿Chanru nareek'a li qach'ool?, ¿Chanru nake'reek'a li qajunxaqalil?

Ch'olch'ooq chiqu naq **jual anjel ru rilb'al li qajunxaqalil** ut xnawb'al naq li Tijax Naru na xset xwankil li k'a'aq reeru maak'a na'okwi'; chinaq sa' qach'ool naq junaq wan xmetz'ew sa' li aak'ab' li sutsuuko wi', anjel ru xnawb'al xk'ab'a'resinkil li na reek'a junaq.

Sa' li honal a'in naqa b'oq qib' chi tz'aqonk rik'in oxloq', ut raahom rik'in najteril na'leb' sa' musiq'ejil re xkuutuninkil li metz'ew ut kawilal, xb'oqb'al li xmetz'ew li kutan ut xchapb'al li komonil li wank sa' jalanjalanqwanjik ut chi raqal.

Naqapatz' chaq'rab' sa' xk'a'b'a'eb' li ixq ut eb' li kok' ixqa'leb' muxb'ileb' xyu'am; naqapatz' xchaq'rab' choqre li ruuchich'och', li ha', li nimha', li k'iche', li tzuul taq'a, li xb'ihomal li tzuul taq'a ut yooko xrahob'tesinkil.

Naqa q'alu li xrahilaleb' li qasqiitz'in aj kolol ix ut naqa qaxtesi sa' li loq'il xam, chijo'kan na qab'anqib' ut naqa kawila li xtawb'al qib' rik'in li qa metz'ew re xq'axb'alru li muxuk loq'al nake'xb'aanu li nake'numtaak.

Naqaye resilal li maak'a'il chaq'rab' chirix li xsachb'al li yu'am ut chirixeb' li ink'a' nake'k'ulub'an xwanjikeb' laj kolol sutam junxaaqalil ut ruuchich'och', a'an li xb'een xb'eehil li kolok ib' re qa tenq'ankil chiruheb' laj kamsinel ut eb' laj anilasinel sa' na'jej sa' eb' li nateril kolb'il sutam.

Naqaq'aluqib' rik'in li xokb'il na'leb' reheb' li qanajter xe'toon li nako'exwaklesi, nako'exkuutuni ut nake'xte qab'e re li chaq'rab' re li qa numeel kawil wanjik; naqapatz' chikaw li xkolb'al rix li qa sutam junxaqalil-ruuchich'och' xb'aanaq, ak jo'kan, jo'kan ut jo'kanaq.

Nakoopatz'ok chirixeb' li winq ut ixq sachenageb', li poyanam sachb'ileb' xyu'am, li qakomon winq wankeb' sa' tz'alam, li qech ixqilal taaqinb'ileb' xb'aaneb' laj raaxiik', laj q'aab'anel, laj sachol loq'al, sa' xk'a'b'a'eb' li waqlaju roxk'aal chi kok' ixqa'al ut saaj k'atb'ileb' sa' jun ochoch re li chaq'rab' ut sa' xk'a'b'a'eb' li qana' aj na'ol chaq'rab' li nake' kolok li nake'q'etok chaq'rab'.

Ut chan naq ink'a', nakoopatz'ok chirixeb' li qana' ut qawa' aj raqol aatin li nake' xpaab' li chaq'rab'.

Xb'aanaq jo'kan, Jokan ut jo'kanaq.

Naqaj xwotzb'al chanru xk'irtesinkil li majel k'a'uxl li nasiyaak sa' qa juxaqalil sa' xk'ab'a'eb' li ye'chinb'il raahob'tesiik ut li josq'o'k, li qajunxaqalil nareek'a, naq wanko xkolb'al li yu'am nakoohek'am ajwi' sa' li tik'ti', neke'xye'chi'i qa raahob'tesinkil, nake'xtz'eq qaloq'al, patz'e'ek. Chixjunil a'in nanumtaak ut nakanaak sa' li qajunxaqalil, li na xsiyasi junaq ra ut naxyoob' junaq li xox sa' qa tib'el malaj jalan chik yajel.

¿Chanru naq wanq xkawilal li kok' miitz' li nakoox kol chiru li yajel?

- Rik'in ruk'b'al li xya'al li chiqb'il pim nab'anok li natenq'ank li kok' miitz' nakolok chiru yajel.
- Xtzekankil li pim ut li awinj na'el sa' qa sutam li nakoox tenq'a xsaqob'resinkil ut xk'eeb'al xkawilal li qamusiq'ib'aal.
- Xb'anunkil li atink rik'in pim nach'ajob'resink ut nab'anok, re li xiwajenaq.
- Xk'eeb'al xmetz'ew li musiq'ejiwank chijunqal ut sa' komonil.
- Xb'okinkilqib' rik'ineb' li pim nake' b'anok.
- Tzekank chi chaab'il chi tz'aqalaq, re naq wanq li xmetz'ew li junxaqalil.

Chinaq sa' qach'ool naq junaq tzakahemj chi tz'aqaltz'aqal ut chaab'il, wan xjalanil naq naab'al xtzekankil jo'eb' li tib', atz'am ut k'ajkab' chi numtajenaq.

Qakanab'aq roksinkil li xyu tzakahemj ak yuib'anb'il, xb'aanaq chirix li qochoch malaj sa' li xna'aj li qawinj tooruq rawb'al sunukil ichaj, isk'i'ij, xtem qana', ik, tuxim, anx, risk'i'ij pur, ut wankeb' chik xkomon.

Li tzakahemj tz'aqaltz'aqal ut chaab'il a'an xtzekankil naab'al li supq'een, ichaj, iyaj ut ki'il q'een li nak'ehok kawilal. Eb' li ru awinj chaqi naxk'e qa metz'ew re naq seeb'seeb'aqo.

Eb' li tib', li molb', kenq, kaxche'kenq, che' kenq, naxk'e xmetz'ew li qa tib'el, li qa b'aqel ut nakohextenq'a naq kawaq li qoq quq' rajlal kutan.

Wech ixqilal, ex in komon, qak'uub'aq li qa pim chiru li qojyink naq tiix li qana' po, jua kaw xmetz'ew, nanume'ek sa' li qa kik'el, sa' li qa b'aqel, b'arwi' li qulul naxk'ul wichik naab'al xmetz'ew.

¿k'aru xpaayil li pim wan sa' la wochoch? Maak'a na'ajmanwi' k'aru xpaayil li pim wan sa' la wuq', ma chaqi malaj rax. Tz'a sa' ha' ut q'eqi atz'am chiru jun q'ojyink re naq tkelo xmetz'ew li qana' po.

Jo'kan ajwi' qak'ehaq li qa q'ol, li qa saqenk (kanteel), iyaj, olb'il li loq'laj pim nab'anok, ru li che', uutzu'uj, xjalam uucheb' li qamama' qixa'an xkanab'ankil sa' xsaqenkil li loq'laj po naq yook chi xorok re naq tkelo li xmetz'ew.

Xb'aanunkil li atink chi hulajaq rik'in li ha' ut eb' li pim re risinkil li ch'iich'i' li xnumtaak sa' xk'ak'a' li yalok q'e li naqab'aanu. Ut nakoo ak'o'k rik'in li qa metz'ew sa' xk'ab'a' li qana' po.

Naru roksinkil li ha' a'an re ratisinkileb' li qakok' teelom ut qa k'ok' ixqa'al, k'e jun ch'urukaq li xya'al seer sa' li ha'.

Nakat k'iraak nakin k'iraak ut nakin k'iraak nakat k'iraak.

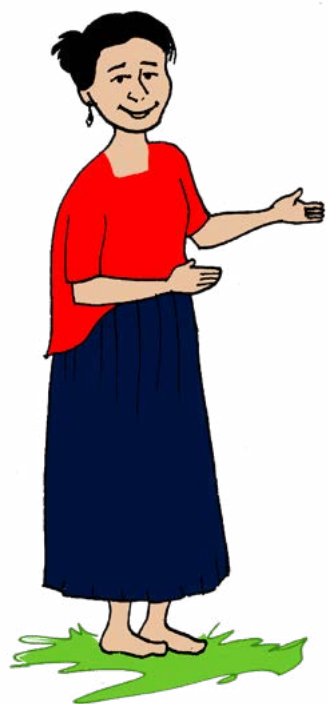
Laa'atin ut laa'inat, nakook'iraak chiqajunilo.

Nakook'iraak rik'in li xmetz'ew li qa sutam; qanawaq ruheb' li k'ilapaay wanjik ut qaq'aluq li xraahom li wankeb' chi qasutam. Li qa sutam na oken chiqix re naq wanq qa kawilal ut re xkolb'al li sutam. Li pim, li xam, li ha', li xsib'el li puur, li po, li saq'e, li iq' a'neb' li xcha'al li qa sutam li nako'exq'alu sa' li qa honal wanjik re xb'aanunkil chiqajunqalil ut sa' komonil.

Naqeeq'a xraahil li xwanjikeb' ut li raatineb' li ixq li nake'reek'a chiru li kutank junjunq sa' li qa sutam, nakoo okenk chirixeb'. Chiru k'iila chihab' xqab'aanu, chiru k'iila honal ut chi jalanqjalanq xb'aanunkil. Li k'aamanb'il na'leb' re qana'eb' aj b'anonel naqak'a'b'a'in okenk ut naqake' xwankilal chiru chaq'rab'

Wank oxib' li nawon rik'in roksinkileb' li pim a'neb' kawilal re xkuutunkil li kok' mitz' li naxk'e xkawilal li qa junxaqalil chiru li majelal li naqa yu'ami jo' Qana' aj kolol ix sa' li xb'eehil tusulal wank sa' sutamil.

Atink

Li atink nakooxtenq'a xtzub'al chi junpaat li ra i re li nak'ehok kawilal, ut naxkub'si li siip naqeeq'a sa' li qajunxaqalil, xb'aanaq li b'ook na-ok sa' xkob'lal li qa tib'el.

Li jiq'ok musiq'

Li na oksimank
Jaq'jaq'il q'een (Eucalipt)
Tem Qana' K'isk'im
Lamuunx
Raahil re ha' (B'inaakr)

Li xyiib'ankil

Nawoqxemank li pim nab'anok chiru la lajeeb' k'asal ut chirix a'an nak'eemank sa' jun tamleb' ha', nak'emank li atz'am ut rahil re ha' (b'inaakr). Nab'anumank li atink chi chunchu chi tz'aqal xtiqwal.

Li jiq'ok musiq'

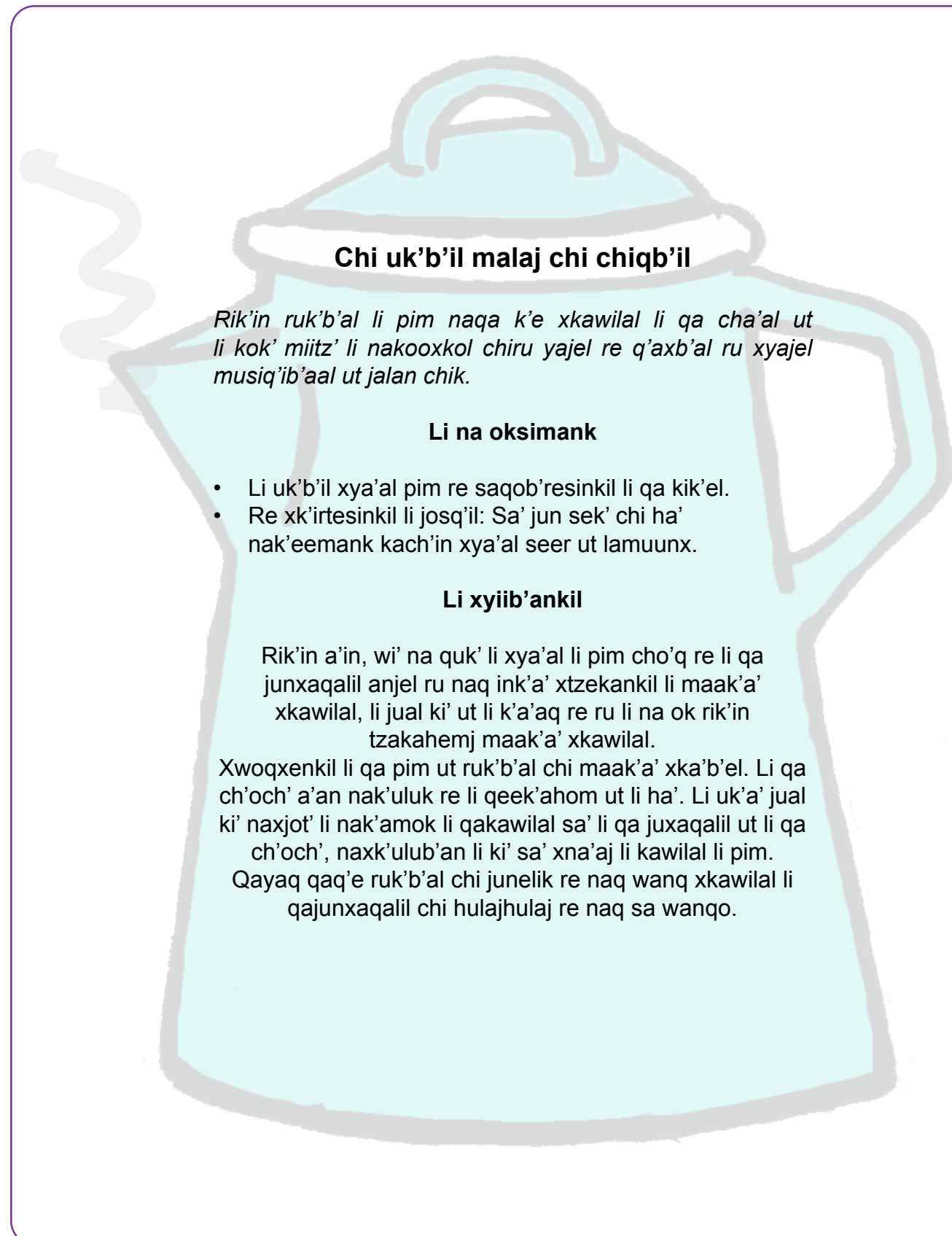
Li xb'aanunkil li musiq'ank rik'in xya'al li pim na xkawub'resi li qa musiq'ib'aal ut li qa cha'al, re xkolb'al qib' chiru li mitz' al xul.

Li na oksimank

- Jaq'jaq'il q'een (Eucalipt)
- Ratzam palaw
- K'isk'im
- Lamuunx ut li rix
- Rahil re ha' (B'inaakr)

Li xyiib'ankil

Nawoqxemank li pim sa' li ha' chiru lajeeb' k'asal ut chirix a'an nak'emank sa' junaq li tamleb' ha', nak'eemank li ratzam palaw malaj q'eq'. Chirix a'an naqajiq' li musiq' rik'in li xbook li ha', chi ink'a' xch'e'b'al xtz'apb'al li qa jolom, re naq toruuq xjiq'b'al xb'ook li pim malaj xb'okinkil li xsa' li qochoch.

Chi uk'b'il malaj chi chiqb'il

Rik'in ruk'b'al li pim naqa k'e xkawilal li qa cha'al ut li kok' miitz' li nakooxkol chiru yajel re q'axb'al ru xyajel musiq'ib'aal ut jalan chik.

Li na oksimank

- Li uk'b'il xya'al pim re saqob'resinkil li qa kik'el.
- Re xk'irtesinkil li josq'il: Sa' jun sek' chi ha' nak'eemank kach'in xya'al seer ut lamuunx.

Li xyiib'ankil

Rik'in a'in, wi' na kuk' li xya'al li pim cho'q re li qa junxaqalil anjel ru naq ink'a' xtzekankil li maak'a' xkawilal, li jual ki' ut li k'a'aq re ru li na ok rik'in tzakahemj maak'a' xkawilal. Xwoqxenkil li qa pim ut ruk'b'al chi maak'a' xka'b'el. Li qa ch'och' a'an nak'uluk re li qeek'ahom ut li ha'. Li uk'a' jual ki' naxjot' li nak'amok li qakawilal sa' li qa juxaqalil ut li qa ch'och', naxk'ulub'an li ki' sa' xna'aj li kawilal li pim. Qayaq qaq'e ruk'b'al chi junelik re naq wanq xkawilal li qajunxaqalil chi hulajhulaj re naq sa wanqo.

*Li k'uub'ambil seeb'al k'a'uxl a'an
jun k'a'aq reeru li nakooxtenq'a chi
kolok, xka'waklesinkil ut xb'anb'al li
qa sutam junxaqalil-ruuchich'och'*

*Li k'iraak sa' najteril na'leb' rik'in
k'uub'anb'il seeb'al k'a'uxl
Li mayab' na xka'waklesi li
xmetz'eweb' eb' li qana' aj kolol ix.*

*Li xyeehomeb' li ixq aj ralch'och'
seeb'eb' xch'ool sa' najteril na'leb',
nako'extenq'a xb'eresinkil li
xmetz'ew li qa musiq'ejil wank
li nako'exkuutu chihulajhulaj sa'
xk'a'b'a' xkolb'al li yu'am.*

*Cho'q we li xajok a'an jun yehom chi ach'ab'anb'il. Li reek'ankil li
xmetz'ew li naqa xaj, li reek'ankil chanru naqeeq'asi li qajunxaqalil
jo' chanru naqaj xb'aanunkil; ut xwotzb'al li saahil ch'olej rik'ineb'
gech ixqilal. Li reek'asinkil wib' rik'in xyaab' li son ninsach xwankil
lin majewankil rik'in lin junxaqalil ut rik'in lin saahil wank.
Ab'anan jual ch'ina'us xnawb'al li k'uub'anb'il seeb'al k'a'uxl sa'
li xajleb'eb' li ixq re jalan tenamit rik'ineb' xyehom xb'aanuhom li
wank sa' li son ut sa' eb' li xyaab'.*

*Nakoob'anok sa' xk'a'b'a'
li k'uub'anb'il seeb'al
k'a'uxl ut li najter nawon
rik'in li son, li b'ich, li
xajok, li uutz'uujinb'il
aatin ut li xnawomeb' ut
xb'aanuhomeb' li ixq chi
hulajhulaj sa' eb' li xsutam.*

Nakoob'ichank rik'in xRebeca Lane

Rik'ineb' xmetz'ew li qixa'neb'
 Li ixqeb' nake'b'eeek rik'ineb' ixq.
 Eb' li qana' aj b'anonel nake' roksi li
 xnawomeb'.
 Eb' li nake' kemok rik'ineb' xmetz'ew li k'iche'
 Eb' li nake'b'oqok li ach'ab'ank rik'in aatin
 Eb' li nake' b'oqok xkolb'al li junxaqalil
 Li nake'junajink xmetz'ew li yo'yookil ch'och'
 Li ha', li ch'och', li choxa, li xaml

Eb' li nake' b'eeek sa' eb' li tzuul taq'a
 Eb' li nake' ab'ink li xmusiq' li nimha' Eb' li nake'
 yo'la rochb'een li saq'e rajlal eq'la
 ut yo'yookeb' usta wan kamk
 Li na'leb' sa' li k'aamanb'il yu'am
 Li metz'ew li naxjaltesi li xik' ilok rik'in saahil
 ch'oolej
 Li xkawilaleb' xch'ool li ixq aj yalolq'e
 Li metz'ew naxk'e li juntaq'eetalil ut li saahil
 ch'oolej.

Nakookolok yu'am, eb' li nimha', li k'ak'naab', eb' li k'iche', li po, li q'ojyink jo' chanru naqakol li ruuchich'och'; naqakoleb' li xjunxaqalileb' li ixq.
 Li qa junxaqalil a'an xb'een sutam li naqakol, lin juxaqalil a'an li xb'een li tinkol
 Nakin k'iraak nakatk'iraak laa'inat, nakatk'iraak nakink'iraak laa'inat
 Nakink'iraak nakatk'iraak laa'atin, nakatk'iraak nakink'iraak laa'atin.

Nakatk'iraak nakink'iraak ut nakink'iraak nakatk'iraak
 laa'inat ut laa'atin nakook'iraak sa' komonil ut
 naakook'iraak rik'in xmetz'ew li qa sutam ut rik'ineb'
 xyehom li k'iila paay wanjik yu'am.
 Naqab'an li josq'il sa' xk'a'b'a' li ch'uch' aj aatin
 rik'in li qa junxaqalil, li kok' ixqa'al muxb'ileb'
 xyu'am, li ookel k'a'uxl. Naqaq'aluqib' re
 xk'irtesinkil li qacha'ajkilal li aw ook sa' qach'ool
 ut li yalok q'e re xkolb'al qib' sa' xk'a'b'a' li muxuk
 loq'al, xramb'al li qa k'ulub' jo' poyanam ut li qa yu'am,

Nakook'iraak rik'in xmetz'ew li komonil naq
 naqataw qib' sa' ixqilal ut reek'ankil li yalok q'e
 naqab'aanu ut li ye'chihom li junjunq naxkem sa' li
 xsutam rik'in xk'a'uxlankil rix li nak'ulmank, li josq'il, ab'an
 rik'in ajwi' li xpaayil xb'aanunkil li yalokq'e ut li k'iraak sa'
 xhonalil li rahilal li na eek'amank, ut li sik'ok u na wan sa'
 li qa sutam li ch'och'el ixim IXIMULEW- Watemaal.

Li k'iraak nab'anumank sa' jalanqilanq chi
 sutam, laa'o aj b'anonel aj b'eenel sa' eb' li
 tenamit, naqa tenqaheb' jalan chik sutam,
 sa' eb' li xning'al k'iche (Amazonia), li na'jej
 xyo'lajeb'aal li aatinob'aal (Putumayo); li
 tenamit aj ralch'och' (Lenca), nimla tenamit aj
 ralch'och' (Kurdo), eb' li ixq jalan nake'xpaab'
 ut ixqeb' jalaneb' xtenamit,

Chikama'an naqakawila li k'ehok ib'
 sa' aatin sa' li qa sutam sa' saahil
 wank ut sa' musiq'ejil, jo' raahil, jo'
 ch'a'ajkil wanwi' li junjunq eb' li
 qana' aj kolol ix. Naqanawqib' jo' aj
 mayab', jo' aj ralch'och' ut
 naqawotz saahil wank, naqaq'alu
 qib' ut naqakem li na'leb' rik'ineb'
 poyanam sa' jalanqilanq sutam.

Li na'leb' li wan sa' li xokb'il esil tasal hu a'in na xjultika li xokb'il na'leb' b'anunb'il sa' eb' li k'anjel re b'anok ib' k'eeb'il xb'aaneb' li molan TZK'AT K'aamamb'il Na'leb' reheb' ixq sa' k'aleb'aal sa' xsutam xch'och'el ixim IXIMULEW, ut k'ub'k'u xb'aan li molam PBI watemaal chiruheb' li chihab' toj xe' nume'k.

BRIGADAS INTERNACIONALES DE PAZ PROYECTO GUATEMALA

Xteeb'al na'ajej re li Tuqtuukil usilal

CH'UUT NAJTIL TENAMIT RE TUQTUUKILAL nak'anjelak watemaal sa' li chihab' oxib' ro'roq'ob'. Narochb'eeniheb' molam komonil ut k'aleb'aal li nake' yechi'ik xrahob'tesinkil rik'ineb' xk'ajel re xkolb'al xk'ulub li poyanam.

A'aneb' nake'xpatz' li OCHB'ENIHK RE NAJTIL TENAMIT sa' eb' li xkanjel re xkolb'al li ruuchich'och', li xb'ihomal li tzuul taq'a ut li xkolb'al ut k'eeb'al xwankil xchaq'rab'il li muxuk k'ulub' reheb' li poyanam.

Li rajom li molam PBI re xk'eeb'al xna'aj li k'anjel reheb' li molam ut k'aleb'aal li nake' kolok xkolub' li poyanam.

Li nake' b'aanunk li ochb'eenink a'aneb' jun ch'uut li poyanam nake' xk'e xhonal, jananjlanqeb' xtenamit ut nake' xk'erib' sa' aatin sa' komonil.

PBI narochb'eeni eb' li molam li nake':

- **Xyal xq'e rik'in li nake' q'etok chaq'rab'**: Bufete Jurídico de Derechos Humanos (BDH); Asociación Familiares de Detenidos y Desaparecidos de Guatemala (FAMDEGUA); Familiares de Luz Leticia, estudiante desaparecida en 1982; la Asociación para la Justicia y la Reconciliación (AJR).
- **Aj Kolol k'ulub' li loq'laj ch'och'**: Unión Verapacense de Organizaciones Campesinas (UVOC), Comité Campesino del Altiplano (CCDA) de las Verapaces.
- **Aj kolol sutam ut li xb'ihomal li tzuul taq'a**: TZK'AT Red de Sanadoras Ancestrales del Feminismo Comunitario Territorial en Guatemala; Resistencia pacífica del Pueblo Poqomam en Chinautla; Consejo de Comunidades de Retalhuleu (CCR), el Consejo de Autoridades Indígenas Maya Ch'orti' de Olopa y la Comunidad Indígena de San Francisco Quezaltepeque.

Esta publicación ha sido realizada con el apoyo financiero de la Generalitat Valenciana. El contenido de dicha publicación es responsabilidad exclusiva de PBI Guatemala y no refleja necesariamente las opiniones de la Generalitat Valenciana.

Rochochil PBI aran watemaal:
3a. Avenida A, 3-51, Zona 1
Ciudad de Guatemala
Teléfonos: 2220 1032 y 2232 2930
correo-e: equipo@pbi-guatemala.org
Facebook: @pbiguatemala
www.pbi-guatemala.org

Iximulew-Guatemala, octubre 2024